

УДК 37,016:811.161.2'36

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МЕТОДИКИ В КУРСІ «ТЕОРЕТИЧНА ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

Інна ДЕМЕШКО (Кропивницький)

У статті висвітлено проблеми науково-методичного забезпечення інноваційних процесів у викладанні курсу «Теоретична граматики української мови», розглянуто можливості й перспективи використання проблемно-пошукового, дослідницького, проектного методів при вивченні теоретичного курсу для магістрів. Установлено особливості використання інноваційних процесів і технологій у викладанні курсу «Теоретична граматики української мови» для магістрів філологічних факультетів ВНЗ. Визначено методи, прийоми й засоби активізації навчально-пізнавальної діяльності магістрів, що створюють сприятливі умови для розвитку навчально-пізнавального інтересу, формування мотивів і мотивації навчання.

***Ключові слова:** інноваційний процес, інформаційні технології, інноваційні методи навчання, проблемно-пошуковий метод, дослідницький метод, кейс-метод, проект, проектний метод.*

Inna Demeshko

THE APPLICATION OF INNOVATIVE METHODS IN THE COURSE «THEORETICAL GRAMMAR OF THE UKRAINIAN LANGUAGE»

The article illustrates the problems of scientific and methodical support of innovative processes in teaching the course «Theoretical Grammar of the Ukrainian Language», it also investigates the possibilities and prospects of the project method in interaction with problem-searching and research methods while teaching theoretical course for holders of master's degree. The article also establishes the peculiarities of using the innovative processes and technologies in teaching the course «Theoretical Grammar of the Ukrainian Language» for holders of master's degree at philological faculties of higher educational establishments, it admits that at this stage it is advisable to take into account the criteria and the possibilities of audiences due to which certain technologies can be regarded as new and informative: preliminary design, reflection, appropriateness and integrity; using multimedia support. It defines methods, techniques and tools for activating learning activity of holders of master's degree, for creating favorable conditions for the development of educational and cognitive interest, for forming motives and motivation of learning. The article studies the possibilities and prospects of problem-searching, research, project and case methods in the process of studying theoretical grammar of the Ukrainian language for

holders of master's degree. It has been indicated that active teaching methods on the assumption of their creative application transform the educational process into the creative-searching activity, encourage the search of various leaning means and innovative teaching technologies in the course of training future professionals, improve the process of learning new material, save the time necessary to solve standard tasks, stimulate creativity, cause positive attitude towards training courses, increase the level of informative culture, create conditions for developing individuals.

Key words: *innovative process, information technologies, innovative teaching methods, problem-searching and research methods, case-method, a project, project method.*

У вищих навчальних закладах систематично здійснюється перехід освіти до якісно нового стану, оскільки інновації в освіті вважаються процесом творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних технологій, у результаті яких підвищуються показники досягнень структурних компонентів процесу технологізації навчання. Динамізм глобальних змін у світі, перетворення в суспільстві потребують певних змін у системі освіти, принципах і методах її організації, розробки інноваційних процесів, технологій навчання, зокрема у викладанні теоретичних курсів на філологічних факультетах ВНЗ. Інноваційне навчання пов'язане з переглядом процесу набуття знань, розробкою нового стилю навчання.

Основою інноваційного процесу є створення й освоєння нововведення, що починається з фундаментальних досліджень, спрямованих на отримання нових наукових знань. Вивчення, аналіз і систематизація наукових публікацій показують, що проблемами інноваційної діяльності в освітній галузі займалися зарубіжні та вітчизняні фахівці: В. І. Бондар, Л. Водачек, Л. І. Даниленко, В. І. Загвязинський, В. Ротвелл, Г. О. Сиротинко, Н. Р. Юсуфбекова та ін. Проте деякі аспекти залишаються не дослідженими, а дані публікації створюють умови для генерації нових рішень за визначеною проблематикою. Інноваційний процес визначається як процес використання нововведення, що пов'язаний з його одержанням, відтворенням і реалізацією; інноваційними процесами в галузі освіти будуть процеси пошуку інноваційних ідей; освоєння – засвоєння і застосування (упровадження в практику завдяки розробленню відповідних

рекомендацій); поточне використання; оцінювання продуктивності й ефективності та подальше поширення [3]. Інноваційний процес починається з фундаментальних, суто теоретичних досліджень, спрямованих на одержання нових наукових знань і виявлення найістотніших закономірностей.

Мета статті – висвітлити досвід використання інноваційних процесів і технологій у викладанні курсу «Теоретична граматики української мови» для магістрів філологічних факультетів ВНЗ. Реалізація поставленої мети передбачає розв’язання таких **завдань**: 1) установити особливості використання інноваційних процесів і технологій у викладанні курсу «Теоретична граматики української мови» для магістрів філологічних факультетів ВНЗ; 2) визначити методи, прийоми й засоби активізації навчально-пізнавальної діяльності магістрів, що створюють сприятливі умови для розвитку навчально-пізнавального інтересу, формування мотивів і мотивації навчання; 3) розглянути можливості й перспективи використання проблемно-пошукового, дослідницького, проектного методів, кейс-методу при вивченні теоретичного курсу для магістрів.

Механізми інноваційного розвитку сучасної вищої освіти ґрунтуються на таких концептуальних положеннях як: культивування інтересу до нововведень, створення творчої атмосфери, соціокультурних та економічних умов для сприйняття і дієвості нововведень у ВНЗ, накопичення інноваційних ідей у пошукових та експериментальних освітніх середовищах, інтеграція найбільш перспективних інноваційних проектів. Одним із важливих завдань сучасної освіти є формування творчої особистості, що володіє важливими методами мисленнєвої діяльності, дослідницькими якостями, здатна до ефективної взаємодії з природою та суспільством. Інформаційні технології у сфері освіти виступають одним із провідних чинників формування особистості [1].

На сучасному етапі доцільно враховувати такі критерії та можливості аудиторій, за якими певні технології можуть уважатися новітніми інформаційними: попереднє проектування, відтворюваність, доцільність,

цілісність; використання мультимедійного забезпечення. Основні напрямки таких технологій: 1) інформаційні технології; 2) електронні посібники; 3) мультимедійна програмна продукція; 4) комп'ютерні засоби комунікацій. Використання новітніх інформаційних технологій робить процес навчання наочним, формує умови для здійснення індивідуального підходу до навчання. Це дає змогу створити новий або скоригувати готовий продукт; порівняти отримані результати з власним та суспільним досвідом роботи, виявити слабкі сторони. Залучення інформаційних педагогічних технологій сприяє поширенню новітніх технологій, передових поглядів; модернізації процесу навчання магістрів, формуванню уміння використовувати інноваційні прийоми в навчальній діяльності для розв'язання поставлених завдань; вільне володіння інформаційними технологіями, підготовка до їх використання в професійній діяльності. Підвищення ефективності лекційних занять з курсу «Теоретична граматика української мови» для магістрів досягається використанням системи мультимедійних лекцій, які враховують індивідуальну манеру лектора, специфіку дисципліни, рівень підготовки аудиторії. Програмно-апаратні засоби забезпечують одночасне відтворення лекційного матеріалу та надають можливість спілкування з аудиторією. При навчанні із застосуванням інформаційних технологій відбувається практично занурення студента в предмет, зростає мотивація та інтерес до науки, розвивається образне та логічне мислення. Надзвичайно дієвим засобом навчання є опрацювання теоретичного матеріалу за допомогою презентацій та створення проектів. Вагомим чинником підвищення ефективності навчання є застосування комп'ютерних технологій у самостійній роботі магістрів, зокрема підготовка презентацій, ІНДЗ (індивідуального навчально-дослідного завдання). Сьогодні потребує від вчителя-філолога систематизованих наукових знань теоретичних питань сучасної української літературної мови, актуальних проблем сучасної лінгвістики; розширення знань і навичок аналізу проблематики головних галузей мовознавства з огляду на сучасний парадигмальний простір

гуманітарного знання; поглиблення та закріплення знань основних теоретичних положень, актуальних питань мовознавства, теоретичної морфології та синтаксису української мови.

На основі матеріалів дослідження та практичного досвіду викладання курсу «Теоретична граматики української мови» при підготовці майбутніх учителів-словесників у вищій школі з'ясовано, що особливо важливим є застосування в навчальному процесі поряд із традиційними інноваційних технологій, форм і методів навчання, спрямованих на якісне засвоєння знань студентами, розвиток їхньої розумової діяльності, стимуляція творчої активності магістрів, виявлення умінь та навичок критичного осмислення проблем, набуття досвіду самостійного опрацювання навчального матеріалу, пошукової роботи, набуття якостей, які стануть у нагоді в професійній діяльності. У викладанні курсу необхідно враховувати ідеї антропоцентричної наукової парадигми, орієнтованої на особистість з його комунікативними та пізнавальними потребами, актуалізувати в сучасній мовній освіті культуро-орієнтовані підходи до навчання мови.

Навчальний курс має на меті ознайомити студентів із теоретичними питаннями граматики української мови; останніми досягненнями вітчизняного та зарубіжного мовознавства; здійснити аналіз ключових проблем, спірних питань, сприяти формуванню в майбутніх філологів науково-лінгвістичного мислення. Завдання навчальної дисципліни: 1. Сформувати системне уявлення про граматику української мови. 2. Поглибити й закріпити знання основних теоретичних положень, актуальних питань мовознавства, теоретичної морфології, синтаксису сучасної української літературної мови, історії мови. 3. Ознайомити з основною термінологією й актуальними проблемами сучасної лінгвістики. 4. Сприяти розширенню знань та формуванню вмінь і навичок аналізу проблематики головних галузей мовознавства з огляду на сучасний парадигмальний простір гуманітарного знання. 5. Виробити навички сучасних підходів до аналізу мовних явищ. 6. Навчити студентів виконувати різного роду

лінгвістичні задачі та розв'язувати проблемні ситуації, давати відповіді на евристичні питання, виконувати творчі завдання.

Пропонований курс відрізняється від інших морфологічних студій функціональною морфолого-синтаксичною концепцією і послідовним її застосуванням у вирішенні й аналізі частиномовних одиниць, слів-морфем, слів-речень і морфологічних категорій усіх виділених відповідно до морфолого-синтаксичної концепції частин мови. Усі ці питання подаються з урахуванням напрацювань української і європейської лінгвістичної науки, сприяють усвідомленню й осмисленню теоретичного курсу граматики української мови.

Щодо методики розроблення програми курсу «Теоретична грамика української мови», то варто зазначити, що було враховано те, що студенти вже мають певну підготовку з інших дисциплін (сучасної української літературної мови, загального мовознавства, культури мови, історії української мови та ін.) і зорієнтовані на подальше поглиблення фахових знань і навичок, враховано цільове призначення інформаційного матеріалу.

Завдання курсу можна ефективно реалізувати за умови дослідницького підходу. Взаємозв'язок дослідницької діяльності з іншими видами діяльності (навчальною, проектною) підвищує результативність навчання, забезпечує розвиток творчого потенціалу, створює сприятливі умови для активізації пізнавальної діяльності магістрів. Принцип проблемності стимулює пошукову діяльність магістрів у процесі засвоєння системних знань з граматики. Принцип дослідницької й пошукової активності магістрів передбачає напруженість їхніх психічних процесів (пізнавальних, емоційних та вольових), передусім мислення, пам'яті, уваги, волі.

Основа дослідницького типу навчання граматики української мови – проблемно-пошуковий метод. До основних понять проблемно-пошукового навчання зараховуємо навчальну проблему, проблемну ситуацію, проблемне питання, проблемне завдання. Реалізація проблемної ситуації в процесі навчання граматики української мови сприяє розвитку творчої діяльності

студентів, передбачає формування вмінь і навичок самостійно добувати знання, досліджувати морфологічні і синтаксичні одиниці, граматичні категорії, робити висновки, застосовувати теоретичні знання в практичній діяльності. Успішність навчання залежить від опанування процедур творчої діяльності: самостійне перенесення раніше засвоєних знань і вмінь у нову ситуацію; бачення нової проблеми в знайомій ситуації; пошук альтернативи розв'язання або спроба розв'язання; комбінування раніше відомих способів розв'язування проблем. Цілеспрямоване використання елементів проблемно-пошукового навчання на заняттях теоретичної граматики української мови дає змогу передбачати пізнавально-сміслові суперечності, що можуть виникати у свідомості студентів у процесі вивчення морфологічних категорій, синтаксичних одиниць.

Дослідницький метод формує інтелектуальні здібності в сучасних студентів, активізує їхній пізнавальний інтерес, дослідницькі вміння. Таким чином, у процесі навчання теоретичної граматики української мови дослідницький метод підвищує рівень науковості навчання, сприяє формуванню наукового світогляду студентів, формує пізнавальну самостійність і мисленнєві здібності, розвиває емоційно-вольові якості особистості й пізнавальну мотивацію магістрантів.

Під час викладання даного курсу необхідним є поєднання новітніх підходів до науково-методичного забезпечення навчальних фахових дисциплін, зокрема курсу «Теоретична граматика української мови» з традиційною методикою, використання мультимедійних засобів, індивідуальних навчальних проєктів, удосконалення системи контролю знань, вмінь і навичок студентів. Захист проєкту здійснюється у вигляді конференції, на якій кожен студент висвітлює результати своїх досліджень. Метод проєктів як сучасна педагогічна технологія разом із традиційними методами навчання є найбільш продуктивним, оскільки він у поєднанні з іншими технологіями навчання здатний розв'язати завдання поступового формування й подальшого розвитку самостійного мислення студентів, володіння певними інтелектуальними,

творчими та комунікативними вміннями, також передбачає роботу студентів з відбору мовного матеріалу і важливість представлення результатів.

Проектний підхід сприяє посиленню індивідуалізації процесу навчання, пошуку оптимального поєднання теорії та практики, актуалізації наявних знань та умінь студентів, стимулюванню їх до розв'язання власних життєвих проблем [2]. Проектна методика має прагматичну спрямованість на результат, який можна отримати при розв'язанні тієї чи тієї практично або теоретично значущої проблеми. Цей результат можна побачити, осмислити, застосувати в практичній діяльності. Щоб домогтися такого результату, необхідно навчити студентів мислити, знаходити й розв'язувати проблеми, умінню прогнозувати результати й можливі наслідки різних варіантів рішення, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, пояснювати мовні процеси, установлювати міжпредметні зв'язки.

Досить ефективним є використання кейс-методу при вивченні курсу «Теоретична граматики української мови», який спрямований на формування творчого та критичного мислення. Таке навчання – це один з активних видів самостійної роботи з вивчення програмового матеріалу. Основні завдання цієї методики: 1) набути нові знання; 2) виокремлювати головне й оцінювати основні події чи питання; 3) показати свою компетентність та здатність працювати з літературою; 4) розвивати вміння спілкуватися; 5) уміти налагодити контакт у колективі. Навчальні завдання кейс-методу полягають у використанні теоретичного матеріалу для аналізу практичних актуальних проблем; формуванні навичок оцінювання ситуації, вибору та організації пошуку основної інформації; формуванні навичок та прийомів усебічного аналізу ситуацій, прогнозування способів розвитку ситуацій; формуванні умінь та навичок конструктивної критики. Цей метод сприяє розвитку креативності, впевненості в собі, цілеспрямованості; виробляє навички роботи в групі, комунікативної культури, здатність до конкурентноспроможності, готовності взяти на себе відповідальність за результати власного аналізу ситуації й за

роботу всієї групи; формує соціально активну й життєво компетентну особистість, здатну до саморозвитку, самовдосконалення й самореалізації.

Для ефективного використання кейс-методу необхідно створювати сприятливі умови: забезпечити достатньо високу складність пізнавальних проблем, які потрібно розв'язувати магістрам; створити логічний ряд запитань щодо пізнавальної проблеми; в аудиторії створити атмосферу психологічного комфорту. Таким чином, застосування викладачем кейс-методу стимулює індивідуальну активність студентів, формує позитивну мотивацію до навчання, забезпечує високу ефективність навчання й розвитку майбутніх фахівців, формує певні особистісні якості й компетенції. Найближчими роками ситуативна методика стане домінантною. У її розвитку спостерігається поєднання міжнародного досвіду з національною методичною специфікою.

У підсумку вивчення курсу «Теоретична граматики української мови» очікувані такі результати: 1) вільне володіння теоретичним матеріалом; 2) уміння використовувати набуті знання на практиці; 3) з'ясування актуальних і проблемних питань курсу; 4) модернізація навчального та наукового процесів зі створенням сучасного інформаційного середовища; 5) удосконалення системи освіти на засадах синергетичного підходу, підвищення активності, самостійності і творчості у розв'язанні поставлених завдань, формування особистості молодих учителів і науковців відповідно до вимог сьогодення; 6) уміння подавати висновки у вигляді схем, узагальнювальних таблиць; 7) підготовка проєктів, презентація. Використання кейс-методу на практичних заняттях з курсу «Теоретична граматики української мови» дає змогу активізувати різноманітні чинники: теоретичні знання, практичний досвід, уміння вислухати альтернативні думки й аргументовано висловити свою думку. Завдяки цій методиці на заняттях немає пасивних студентів. Кожен студент має диференційоване завдання, може співвідносити вивчений матеріал із практикою. Переваги, які має викладач, використовуючи цей метод: якщо він грамотно спрямовує дискусію, то може вивести на нове розв'язання проблеми,

побачити не помічені раніше межі й варіанти ситуації, що розглядається. Використання нових методів – це активна форма навчання, яка пробуджує інтерес, активізує творчо-пошуковий процес і розвиває творче мислення.

При викладанні курсу «Теоретична граматики української мови» для магістрів факультету філології та журналістики використовуються такі принципи навчання: принцип динамічності, принцип оптимальності методів діяльності, принцип гнучкості, принцип креативності, принцип усвідомленої перспективи, принцип паритетності; методи функціональної спрямованості: методи одностороннього подання матеріалу; методи проблемного навчання, методи спонукання до творчого пошуку, методи активізації студентів, методи контролю, методи самостійної роботи, методи виховного спрямування. Активні методи навчання за умов творчого застосування перетворюють навчальний процес у творчо-пошукову діяльність, яка спонукає до пошуку різноманітних прийомів засвоєння знань.

Успіх визначається ставленням студентів до навчання, їхнім прагненням до пізнання, усвідомленням і самостійним оволодінням знаннями, уміннями та навичками, пізнавальною активністю. У розвитку особистості майбутнього фахівця важливе значення належить формуванню позитивних мотивів і дієвих цілей, оскільки вони – важливі детермінанти діяльності. Структура мотивів студента стає домінантою особистості майбутнього фахівця. Таким чином, розвиток позитивних навчальних мотивів – невід’ємна складова процесу формування особистості студента. В умовах гуманізації освіти існуюча теорія та технологія навчання мають бути спрямовані на формування висококваліфікованого спеціаліста і всебічно розвиненої особистості, здатної жити й працювати в складних умовах сьогодення, сміливо визначати власну стратегію поведінки, здійснювати етичний вибір, бути відповідальним за нього, бути спроможним до навчання впродовж усього життя, до саморозвитку та самореалізації.

На сучасному етапі суспільством висуваються нові вимоги до системи освіти, форм, методів, принципів навчання, що сприятиме якісно новому рівню підготовки магістрів до майбутньої трудової діяльності, а досягти високих результатів у навчальному процесі можна шляхом взаємодії традиційних та інноваційних процесів у викладанні теоретичних курсів на філологічних факультетах ВНЗ. Інноваційні педагогічні технології в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців поліпшують засвоєння навчального матеріалу, зменшують час на розв'язання стандартних завдань, стимулюють творчий потенціал, зумовлюють позитивне ставлення до навчальних дисциплін, підвищують рівень інформаційної культури, створюють умови для повноцінного розкриття особистостей. Тому застосування інноваційних педагогічних процесів і технологій є однією з умов якісної підготовки майбутнього фахівця.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в застосуванні інноваційних процесів і технологій, використанні проблемно-пошукового, дослідницького, проектного методів, кейс-методу у взаємодії з традиційними методами навчання під час викладання курсу «Теоретична граматики української мови» для магістрів факультету філології та журналістики.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ільченко О. І. Новітні інформаційні технології – запорука створення якісного педагогічного продукту [Електронний ресурс] / О. І. Ільченко, Т. В. Козицька, О. В. Храпай. – Режим доступу : <https://sites.google.com/a/hrapay.com/elena/moi-publikacii/novitini>
2. Чередніченко Г. А. Проектна методика навчання іноземній мові в контексті сучасних педагогічних технологій [Електронний ресурс] / Г. А. Чередніченко, Л. Ю. Шафран, Л. І. Куниця. – Режим доступу : <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2067/1/13.pdf>
3. Яровенко Т. С. Види інновацій в освіті та їх класифікація [Електронний ресурс] / Т. С. Яровенко. – Режим доступу : <http://vestnikdnu.com.ua/archive/201264/yarovenko.html>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Демешко Інна Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: методика навчання української мови у вищій школі, удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів-філологів.

УДК 378.14

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ

Віталій ДМИТРУК, Валерій КУШНАРЬОВ (Київ)

У статті здійснено спробу окреслити деякі двоїсті результати глобалізації, передусім їх вплив на різні аспекти функціонування вищих навчальних закладів України, здійснено аналіз окремих виявів імплементації до навчально-виховних практик інститутів та університетів визначальних аспектів Болонських положень. Впливи цих чинників на національні системи країн Європи актуалізували потребу у їх гармонізації шляхом створення єдиних стандартів з метою зближення, взаємодії та мобільності у сфері вищої освіти. Одним із суперечливих «досягнень» української вищої освіти під впливом болонських рекомендацій є зростаюча економізація знань, які все більше розглядаються товаром або сировиною, що вільно продається і купується.

Ключові слова: вища школа, глобалізація, Болонський процес, інтеграція, двоциклова система базової освіти, модульне навчання, стандартизація освітніх систем, наслідки глобалізації.

Vitalij Dmytruk, Valerij Kushnarijov

SOME PROBLEMS OF GLOBALIZATION IN UKRAINE'S HIGHER INSTITUTES OF EDUCATION

This article is an attempt to outline some dual result of globalization, especially its impact on various aspects of higher education in Ukraine, there was made the analysis of individual expressions of the implementation of the educational practices of institutions and universities defining aspects of the Bologna regulations. The chosen path to Europe provided the quality of education in order to prepare competitive professionals, ranging from skilled worker, junior specialist, junior bachelor, bachelor and ending with Master and PhD. Implementation of the recommendations of the Bologna system must be understood on the basis not only positive but also